

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

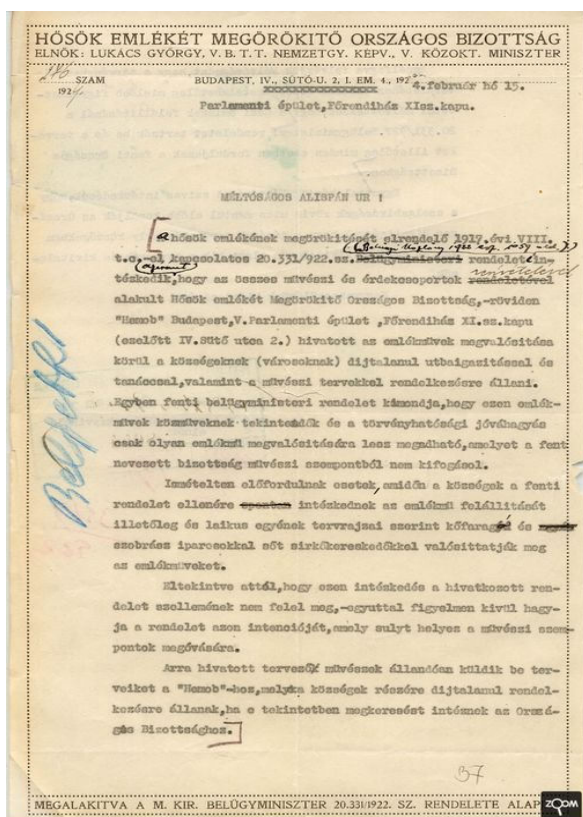
A szarajevói pisztolylövés eldőrdült, megkezdődtek a harcok. A háborúban elesett, eltűnt katonák emlékére hozzátartozók, családtagok, rokonok emlékműveket kezdtek állítani. Már másfél évvel az első világháború kitörése után, amikor egyre sűrűbben érkeztek haza a hősi halálról, eltűnésről szóló értesítések, felmerült a szervezett formában történő tisztelgés a hősök emléke előtt.

1915-ben báró Abele Ferenc vezérkari őrnagy tett javaslatot egy törvény elfogadására, hogy annak alapján minden település állítson emléket a világháborúban elesett hőseinek. E kezdeményezéssel azonosult gróf Tisza István miniszterelnök, aki betérjesztette a képviselőház elé a 1917. évi 8. törvénycikket. E törvény kimondja, hogy

"1. S Mindazok, akik a most dúló háborúban a hadra kelt sereg kötelékében híven teljesítették kötelességeiket, a nemzet osztatlan, hálás elismerésére váltak érdemesekké. Őrizze meg a késő utókor hálás kegyelettel azok áldott emlékezetét, akik életükkel adóztak a veszélyben forgó haza védelmében.

2. S Minden község (város) anyagi erejének megfelelő, méltó emléken örökíti meg mindazoknak nevét, akik lakói közül a most dúló háborúban a hazáért életüket áldozták fel."

1924 májusában a nemzetgyűlés törvénybe iktatta (az 1924. évi 14. törvénycikk) a hősi halottak emlékének megünneplését, és a Hősök Emlékünnepét, május utolsó vasárnapját a nemzeti ünnepek közé sorolta.

http://mnl.gov.hu/sites/default/files/styles/zoom_photo_800/public/pest_megyei_leveltar/virtualis_kiallitasok/itt_igazi_haboru_van/emlekmuvek/01_hemob.jpg?itok=YaAR00Qv/

Ennek a törvénynek Mezőberény is eleget tett, (túl is teljesítette az átlagot, hiszen ilyen impozáns méretű, ilyen frekventált helyen lévő emlékmű talán nincs is másik a megyében) hiszen a háborús vesztesége óriási volt a lakosság számához képest. (13.285 lakosból a község 4.000 katonát állított ki.)

A városháza előtt áll a turulos emlékmű, mely Horthy István kormányzó helyettesre a világháborúk áldozataira és a málenkij roboton elhalálozottakra emlékeztet. Az emlékmű eredetileg az I. vh. hősi halottainak emlékére készült, a II.vh.-ban elesettek és a deportálásból haza nem térők nevei később kerültek az oszlopra

A szobor alkotója Vass (Vasas) Viktor szobrász, aki szobrot, Krausz Ferenc bronzöntő segítségével készítette. (Vass Viktor kb. 30. vh.-s szobrot készített, de érdekes módon az életművének felsorolásából hiányzik a mezőberényi szobor.) Az emlékmű a Városháza előtt, a Kossuth téren áll. Eredeti formájában egy 7 m magas fehér kőoszlop, a tetején nyitott szárnyú bronz turul, az oszlop tövében a talapzaton egy bekötött fejű, jobbján fegyvert tartó, ércből öntött honvéd áll. A turul az idők folyamán lekerült, (Szájhagyomány szerint, 1946. évben a turulmadarat - mint a fasiszta Turul Szövetség jelképét - hatósági intézkedésre eltávolították, s a MÉH-nek adták át.) majd ismét visszakerült az oszlopra. Az 1946-os adat biztosan téves, hiszen 1948-as fotón még a madár a helyén van. Valószínűleg 1950 környéke lehet a helyes dátum.

"A mű jellemzése: lépcsőzetes posztamensből emelkedik ki az obelisz, melynek mindegyik oldalán az elesett hősök neve olvasható. Az obelisz gömbben végződik és rajta az elrepülő Turulmadár...Az obelisz előtt széles posztamensen kontrapoztos szituációban, sebesülése ellenére is büszkén, felemelt fejjel, bátor tekintettel áll a sebesült katona. Bal kezében az ország címere, jobb kezében a földre eresztett fegyvere." (Bartóki József: A világháborús emlékműről = MH., Mezőberény, 2001. aug. p. 11.).

A visszakerülő, újra formázott Turul, Várady Sándor alkotása és 1988-ban készült. (vörösréz lemezdomborítással készült)

A címoldali felirat a következő: Hősi halott fiainak emlékezetére Mezőberény község közönsége/ 1914-1918/ 1928. június 24.

A kőoszlop tetején a felirat: vitéz Nagybányai Horthy István kormányzó helyettes.

Az emlékművet 1928. július 1.-én, leplezte le József fh.

A szoboravatást nagy ünnepség kísérte.

Megjelentek a városi és megyei előjárók, valamint a K.u.k. 101. gyal.ezred és a M. kir. 4. honvéd gyaloezred volt főtisztjei is.(Többek között szentkereszthegyi Kratochwill Károly altábornagy a M.kir. 4-es honvédek volt parancsnoka, Pánwitz Vilmos nyugalmazott ezredes, a K.u.k. 101-esek volt zászlóaljparancsnoka, dr.Ángyán Béla államtitkár, Bertóthy Károly főtanácsos, Daimel Sándor alispán, Moldoványi János főszolgabíró...)

A vidékről érkezők autóval jöttek, a Békési úton a község széléig. Itt hintókra ültek át. A község főterére lovas bandérium vezetésével érkeztek, mely bandériumnak a vezetője, Beinschrodt Ádám volt. A bandérium után szép sorban jött a 30 hintó az ünnepségre meghívott előjárókkal.

József főherceget a téren, Piltz Mihály helyettes főjegyző fogadta és mondott díszbeszédet a tiszteletére. Sorfalat álltak a mezőberényi Vitézek,(szám szerint 37-en) külön csoportban a hadiözvegyek és hadiárvák. Mindemellett félkörben ott álltak a cserkészek valamint a levante díszszázad.

A meghívott vendégek egy, az ő részükre felállított díszsátorban foglaltak helyet. A szobrot mindegyik egyház vezetője megáldotta, valamint ünnepi istentisztelet is tartottak. (Bárdy Ernő, Biskup Ferenc, Sértő- Radics István lelkészek, a saját egyházkerületükben, valamint a zsidótemplomban dr. Adler Ignász, gyulai főrabbi tartott istentiszteletet.) A beszédek elhangzása után koszorúzás következett. Az ünnepség befejeztével, a frissen kifestett Király Szállóban volt egy ünnepi díszebéd, a megjelent előjáróság tiszteletére.

A képen Bányász József műkertész és József. fh. a szobor avatásakor.

A kép felirata: Vizontlátás Öfensége József Főherceg úrral 1928 Mezőberényi hősök szobra leleplezése alkalmából.”

Bányász József az aradi 3-as Hadik huszárezred tartalékos őrmestere volt.

Mikor a saját babérkoszorúját, a szobor puskacsővére rakta, a Főherceg magához szólította, és azt kérdezte tőle, hogyan sikerült ilyen nagy becsben megőriznie az egyenruhát.

Bányász őrmester az egész háborút végig küzdötte, azonban 1916 nyarán megsérült, a volhyniai Ulgovka falu mellett. Bal lába lőtt, jobb lába pedig szúrt sérülést szenvedett, és lováról leesve ott maradt a csatatéren. Este mentette meg a József Fh. által vezetett 20. honvédhadosztály lovas osztaga. Így menekült meg 5 társával egyetemben.

Megmenekülésének – és a Főherceg – tiszteletére vette fel a huszár díszegyenruhát, aminek pompázatos mivolta a Főhercegnek is szemet szúrt. Itt tudta meg, hogy a szépen felöltözött huszár, az ő általa vezetett osztagnak köszönheti az életét. (Alföldi Függelenség 1928. júl. 8.)

A városi ligetben is ünnepséget tartottak, és az ott megtartott díszebédre hivatalosak voltak a község hadiözvegyei és hadiárvai. Az Alföldi Függetlenség c. hetilap, részletes tájékoztatást adott az eseményről. Az avatás hetében, és az előtte és utána megjelenő lapszámban is több oldalas cikk jelent meg, fotókkal illusztrálva és részletesen - nevekkal, rangokkal - felsorolva a megjelent elöljáróságot.

Ezen az ünnepélyes napon mutatták be a Hősök Könyvét is, melyet a város készíttetett az elhunyt hősök tiszteletére. Benne a „nagyháborúban” elhunyt hősök neveivel, személyi adataival. A könyvbe József fh.- saját kezű bejegyzést tett, melynek szövege a következő:

"Akik a hazáért elesetek örökké élnek a hálás utódok szívében! Legyen ezen könyv a mezőberényiek büszkesége, úgy mint Ők a háború szörnyűségei közepette szerető hadvezérünk büszkesége, szemefénye voltak. Dicsőség legyen nevükön, és Isten áldása a mezőberényieken!"

A Hősök könyvébe történő bejegyzés után szintén írtak a „Petőfi Könyv”-be is, amiről azonban sajnos semmit nem tudunk.

Nagy szerencsénkre a Hősök könyve gyönyörű, újszerű állapotban maradt fenn az utókornak.

Az Iparos Daloskör is fellépet az avatási szertartáson. Egy alkalmi dalt adtak elő vitéz Zsilinszky Emil vezetésével, az avatóünnepség végén pedig elénekelték a Himnusz.

Az emlékmű több mint 8 évtizede áll a Városháza előtt, és hirdeti a „nagyháború” katonáinak dicsőségét, hősiességét. 2014-ben az emlékmű egy mindenre kiterjedő, teljes körű felújítást kapott. Az emlékmű és a szobor letisztítva, a vésett, már alig látszó feliratok festve lettek. Megújult az emlékművet körül ölelő kovácsoltvas kerítés is. Reméljük, most már ismét hosszú ideig, teljes pompájában hirdeti a város fiainak hősiességét.

A felújításról cikk jelent meg a Békés Megyei Hírlap 2014. júliusi számában.

Felújítják a világháborús emlékművet Mezőberényben

Békés Megyei Hírlap, 2014. július 9.

Elkezdődött a mezőberényi városháza előtti téren található I. világháborús emlékmű és környezetének felújítása - tájékoztatta lapunkat Siklói István polgármester. Mint megtudtuk, a rekonstrukciót 2014 áprilisában született döntése alapján a Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány a maximális 5 millió forintos vissza nem térítendő támogatásban részesítette.

Siklósi István polgármester kifejtette, az emlékművet körülvevő kerítést kiemelik és felújítják, a zöld területeket is megnövelik a beruházás részeként, öntözőrendszert alakítanak ki a beültetett növények jobb gondozása érdekében. Áthelyezik a térburkolatot, biztosítva ezzel a csapadékvíz jobb elvezetését, és korlátozzák a városkép szempontjából kevésbé előnyös jelenlegi parkolást is, olyan formában, hogy az esküvők alkalmával az ifjú pároknak továbbra is lehetőségük legyen a városháza elé behajtani. A parkolási lehetőség a Békési úti lakások mögötti parkolóban továbbra is biztosított.

<http://www.elsovilaghaboru.com/centenariumiemlekbizottsag/hu/sajto/199-felujitjak-a-vilaghaborus-emlekmuvet-mezoberenyben>

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

„ A mezőberényi hősi halottak hazafisága akkor is megnyílvánult, mikor a hazafiság nem csak szólam volt, hanem maga a halál. A mi hőseink szobra maga egy gyöngyszem, ezt is odatesszük Hungária nyakékébe gyémántnak. A mezőberényi magyar, német és tótajkú, mind hazafi volt és könnyű volt a győzelem az ilyen magyar katonákkal.”

Ezt a pár sort József főherceg mondta a szobor avatása előtti beszédében. Ezen sorok is igazolják, mekkora jelentősége volt hősi halottainknak, időtálló és méltó emlékművet állítani. Az emlékmű a mai napig Mezőberény legjelentősebb, legismertebb műalkotása. Minden évben megemlékezés és koszorúzás van az emlékműnél, mind az I-II.-világháború, mind pedig a Szovjetunióba elhurcoltak évfordulója alkalmából. A szobrot mindig a legnagyobb tisztelet övezte, és övezi ma is. Felújítása óta újra régi szépségében láthatjuk. Mindenképpen indokolt az értéktárba kerülése, hiszen őseink hagyatékának megőrzése, ápolása nem csak a ma, hanem a jövő nemzedék feladata is.